

Nartsiss SCHUKURALIEVA

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

Rola partii i ugrupowań politycznych w wydarzeniach „tulipanowej rewolucji” w Kirgistanie

W Republice Kirgiskiej (RK) przebieg i wyniki wyborów w 2005 r. miały szczególne znaczenie. Był to okres, w którym „demokratyczna retoryka” jako źródło legitymizacji systemu była mocno nadszarpnięta i wypróbowywano nowy model „systemów azjatyckich wartości” mających sprzyjać rozwojowi gospodarczemu. Sytuację zaogniało również to, że po wyborach parlamentarnych rozpisano wybory prezydenckie. Wyraźnie uświadamiano sobie, że rozstrzygnięcia wyborów do Żogorku Kenesz (ŻK – kirgiski parlament) określą los nie tylko władzy ustawodawczej, lecz również całego reżimu. To wybrany w lutym nowy parlament mógł rozwiązać „problem kadencji”¹ Prezydenta Askara Akajewa niezmiennie sprawującego urząd od 1990 roku. Odpowiednia interpretacja „kadencyjności” (np. liczenie czasu kadencji nie od momentu faktycznego sprawowania władzy, lecz od momentu ostatniej nowelizacji konstytucji, tj. od 2003 r.) mogła umożliwić start w wyborach ówczesnego prezydenta, a następnie wpłynąć na wynik wyborów prezydenckich planowanych na jesień. Prawdopodobna była również wersja, że proprezydencka większość ŻK mogła lobbować na rzecz wniesienia zmian i uzupełnień do Konstytucji w części dotyczącej rozszerzenia lub przedłużenia pełnomocnictw działającego wówczas prezydenta².

---

¹ Zgodnie z art. 43 Konstytucji (w noweli 1994, 1996, 1998, 2001, 2003) Prezydent RK był wybierany na pięć lat. Ta sama osoba nie mogła być wybrana na Prezydenta na więcej niż dwie kadencje z rzędu. Jednak, w praktyce zapis konstytucyjny traktowano swobodnie.

² Były to spekulacje opozycji o możliwościach przebiegu wydarzeń. Szerzej na temat patrz: „*За честные выборы*” Мисира Аширкулова, ред. Т. Гудава, в: *Программа радио Свободы „Кавказ и Центральная Азия”*, 22 czerwca 2004 r.; Н. Кожомкулова, *Объединение оппозиции?*, „Общественный рейтинг”, [Бишкек] 30 grudnia 2004, № 50 (222); Ю. Сурин, *Выборы парламента Киргизии. Как по-*

Okres ten był szczególnie również dlatego, że po raz pierwszy w Kirgistanie od czasów komunistycznych, na wzór Rosji, Kazachstanu i innych postsowieckich krajów postawiono na wykreowanie partii władzy. Dotąd marginalizowany system partyjny nie grał większej roli we wszystkich wyborach samorządowych, parlamentarnych i prezydenckich. Działalność partii politycznych rozpatrywano wręcz, jako zagrożenie, które może poszerzyć podziały trybalno-regionalne i zdestabilizować republikę. Spychanie istniejących partii na margines życia politycznego tłumaczono „niedojrzałością” kirgiskiej rzeczywistości. Swoją rolę odegrało również to, że żadna z czterech elekcji parlamentarnych odbytych w latach 1990–2005 nie była przeprowadzona na podstawie tej samej ordynacji wyborczej. Regularnie zmieniano także ustawodawstwo dotyczące partii politycznych i kampanii wyborczych. Było to bezpośrednim rezultatem reżimu politycznego, w którym prawie co dwa lata wprowadzano zmiany i uzupełnienia do konstytucji. Parlament stopniowo tracił przy tym prerogatywy, stając się tworem coraz bardziej marionetkowym, zaś system wyborczy stawał się wygodnym instrumentem dla eliminacji przeciwników politycznych. Równoległe i wskutek tych działań wzmacniała się pozycja prezydenta.

Tym razem od scenariusza wyborczego wprowadzono nowego aktora. Kreatorami przyszłej kirgiskiej polityki miały zostać pośpiesznie tworzone partia władzy „Alga Kirgyzstan!”³ i „Adilet”⁴. Ich zadaniem było zabezpieczenie ciągłości władzy prezydenckiej. Nieformalnym liderem Partii Politycznej Jedności i Rozwoju „Alga Kirgyzstan!” była starsza córka prezydenta, Bernet Akajewa. Ugrupowanie to powstało we wrze-

---

пасть в Жогорку Кенеш или Акаевы против Желтых, <http://www.stratagama.org/politotechnology.php?nws=1lv4t1989468480>, 20 października 2005 r.; И. Абдуразаков, *Год Петуха*, s. nlb.; *Политический переход в Кыргызстане: проблемы и перспективы*, Доклад № 81 МГПК – Азия, Ош/Брюссель, 11 sierpnia 2004 r. s. 25–27.

³ kirg. „Alga Kirgyzstan!” – „Naprzód Kirgistan!”.

⁴ kirg. „Адилет” – „Sprawiedliwość”. Republikańska Partia Kirgistanu „Adilet” istnieje od 1999 r. i pierwszym jej prezesem był znany pisarz Czingiz Ajtmatow. Była to partia centrum popierająca programy rządowe, w tym Kompleksowe podstawy rozwoju Kirgistanu, Narodową strategię zwalczania ubóstwa oraz prezydencką ideę „Kirgistan – nasz wspólny dom”, „Silne państwo prawa” i inne, w: *Программа Республиканской партии Кыргызстана „Адилет”*. „Адилет” – партия будущего, w: *Информационно-консультативный правовой бюллетень „Таласский вестник”* <http://vestnik.host.net.kg/?ext=2pg.htm&PHPSESSID=369ac5b7a45429eb4ab2fe3873648c5a>, 29 września 2005 r.

śniu 2003 r., w wyniku połączenia Partii Jedności i Rozwoju „Żany Zaman”⁵, Partii Duchowego Odrodzenia „Manas El”, Partii Kooperatorów RK i Partii „Żany Kyjmyl”⁶. Utworzona z czterech małych i niewiele znaczących partii „Alga Kirgyzstan!” otrzymywała silne wsparcie zarówno materialne, jak i zarówno polityczne. Liczne wykorzystywanie aparatu biurokratycznego i administracji państwowej sprzyjało intensywnemu rozwojowi. W ciągu zaledwie roku od momentu powstania przekształciła się ona w najsilniejszą partię w republice. „Poparcie” miała również „Adilet”. Takie zaplecze w realiach „sterowanej demokracji” odgrywało fundamentalną rolę. Było podstawą dobrej organizacji i wyreżyserowanej aktywności, umożliwiając prowadzenie sprawnej, zakrojonej na szeroką skalę kampanii wyborczej. W efekcie w wyborach parlamentarnych obie partie wystawiły największą liczbę kandydatów, a ich przedstawiciele wchodziłi w skład około 95% komisji wyborczych, okręgowych, rejonowych i miejskich. „Alga Kirgyzstan!” i „Adilet” miały dużą szansę, aby stworzyć mocną frakcję w parlamencie.

Powstała z inicjatywy Bermet Akajewej „Alga Kirgyzstan!” miała „szerzyć i bronić” spuścizny jej ojca – „pierwszego prezydenta w historii niepodległego Kirgistanu”⁷. Miała również budować „nową mocną gospodarczą i społeczną prosperity” co wymagało „wzmocnienia państwa”, bowiem „wielkość kraju zaczyna się od wielkich celów i silnych ludzi”⁸. Realizacja tej misji była jednym z głównych haseł partii, w szeregach której jednoczyły się w większości lojalne prezydentowi elity regionalne, gospodarze i finansowe. Znajdowała się wśród nich zarówno była nomenklatura, jak i młodzi liderzy polityczni (np. gubernator obwodu batkeńskiego Askar Szadijew). Rejonowymi oddziałami „Alga Kirgyzstan!” kierowali zastępcy kierowników administracji rejonowej oraz dyrektorzy dużych przedsiębiorstw. Zapisywali się masowo do partii pracownicy większości przedsiębiorstw, organizacji, pracownicy instytucji państwowych jak: urzędnicy, nauczyciele i lekarze. Liderzy oświadczaali, że liczba członków osiągnęła około 40 tys. Sceptycy natomiast przywoływali

⁵ kirg. „Жаңы Заман” – „Nowe czasy”.

⁶ kirg. „Жаңы Кыймыл” – „Nowy Ruch”.

⁷ Dodatkowa legitymizacja wynikająca z bycia „pierwszym prezydentem w historii niepodległej republiki” jest znanym mechanizmem w Kazachstanie.

⁸ „Алга, Кыргызстан!” Четыре киргизских партии слились в одну „партию конструктивизма”. По материалам Партии „Алга, Кыргызстан!”, агентство „Кабар”, [Бишкек] 9 września 2003.

znacznie skromniejsze dane (7–8 tys.). Sama Bermet Akajewa, pełniąc funkcję eksperta-doradcy i uczestnicząc na spotkaniach, formalnie nie zajmowała w „Alga Kirgystan!” żadnego partyjnego stanowiska⁹.

W tym samym czasie partie opozycyjne miały znacznie słabszą pozycję. Republikańska Partia, „Ar-Namys”, „Demokratyczny Ruch Kirgistanu” dysponowały ograniczonymi zasobami. Były również słabo zorganizowane, czego najlepszym dowodem jest fakt, iż do momentu wyborów parlamentarnych 2005 r. żadnej z tych partii nie udało się skompletować własnego gabinetu cieni. Nie miały również struktur, organizacji oraz kadr, które byłyby w stanie sprostać wymogom sprawowania władzy w razie zwycięskich wyborów. Najmniejsze przejawy samodzielności tłumiono drogą kooptacji do egzekutywy, gdzie ze słabszych czyniono zwolenników rządu, a niepokornych marginalizowano. Partie te nie zapewniały więc, według Naryn Ajyp, możliwości rozwoju¹⁰.

Liderzy opozycji świetnie rozumieli, że bez wzajemnego poparcia nie przedstawiają samodzielnej i znaczącej siły politycznej. By osiągnąć zwycięstwo niezbędne było działanie koalicyjne. Dnia 14 sierpnia 2002 r. część uczestników publicznych dyskusji dotyczących wydarzeń aksyjkich utworzyła ruch „Na rzecz dymisji Askara Akajewa i reform dla narodu”. W koalicji uczestniczyli komuniści, partia „Demokratyczny Ruch Kirgistanu”, „Kajran EI”, „Erkindik”, „Erkin Kirgystan”, Republikańska Partia i Partia Odrodzenia „Asaba”, a także opozycyjni parlamentarzyści, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia społeczne. W swoich oświadczeniach uznawali oni prezydenta A. Akajewa za winowajcę zdarzeń w aksyjkiej tragedii i domagali się jego odejścia ze stanowiska głowy państwa. Inicjowali cały szereg demonstracji publicznych i protestów. Przedstawiciele ruchu wysuwali pomysły przekazania pełnomocnictw prezydenta premierowi, utworzenia rządu koalicyjnego oraz przeprowadzenia wyborów prezydenckich. Domagali się również, wprowadzenia

---

⁹ *Киргизстан – „избирательная депрессия”*, ред. Т. Гудава, в: *Программа радио Свободы „Кавказ и Центральная Азия”*, 28 września 2004 r.; И. Абдуразаков, *Год Петуха, или Выборный марафон*, „Акипресс”, [Бишкек] 4 lutego 2005 r.

¹⁰ Odpowiedzialność za słabość partii opozycyjnych nie była wyłącznie po stronie władzy, zauważa Edil Bajsalow. Partie te nie wzięły udziału chociażby w wyborach lokalnych. Jakkolwiek ich uczestnictwo nie miało wpływu na tok wyborów, gdzie w każdym wypadku zwyciężała administracja, to jednak pozwoliłoby to na zdobywanie doświadczenia oraz rozszerzanie bazy wyborczej, w: *Киргизстан – „избирательная депрессия”*, s. nlb.

zmian do kodeksu wyborczego przed rozpoczęciem kampanii wyborczej, by umożliwić uczestniczenie w wyborach posiadającym wyroki sądowe wydane w oparciu o motywy polityczne. Ten ostatni punkt, mógł zabezpieczyć powrót Feliksa Kułowa na arenę polityczną jako „lidera zdolnego zjednoczyć siły opozycyjne i stać się ich jedynym kandydatem na stanowisko prezydenta”. W marcu 2003 r. ruch został zreorganizowany. Ismail Isakow będący jednym z członków założycieli organizacji, opuścił stanowisko prezesa, a jego miejsce zajął Azimbek Beknazarow. Zastępcami nowego toraga (prezes) zostali wybrani Tursunbek Akunow i Alewtina Pronenko. Jeszcze przed wyborami parlamentarnymi zaczęto zbierać na terenie republiki podpisy domagające się przedterminowej dymisji prezydenta Akajewa¹¹.

Obóz opozycyjny oprócz ruchu „Na rzecz dymisji Askara Akajewa i reform dla narodu” tworzyło wiele organizacji. Ich narodzinom zawsze towarzyszyły spektakularne oświadczenia, polityczne protesty oraz głośne konferencje prasowe. Najczęściej nie pociągało to za sobą jakiegokolwiek skutecznej działalności. Powołanie kolejnego „ruchu” postrzegano więc sceptycznie. Nie było szczególnym wydarzeniem również ukonstytuowanie się, w czerwcu 2004 r., „Narodowego Ruchu Kirgistanu”¹² (NRK). Ruch jednoczył partie „Asaba”, Demokratyczny Ruch Kirgistanu, „Żany Kyrgyzstan”, „Kajran El”, ErK, „Erkindik” oraz Partię Republikańską. Ku zdziwieniu większości obserwatorów w jego skład weszły lojalne wobec prezydenta partie komunistyczne: Partia Komunistów Kirgistanu i Komunistyczna Partia Kirgistanu. Podstawowym celem koalicji ogłoszono „uczestnictwo we wszystkich nadchodzących wyborach do rad lokalnych, parlamentarnych i prezydenckich oraz zamiar doprowadzenia do pokojowej, demokratycznej zmiany władzy drogą konstytucyjną w 2005 r.”¹³ Uzgadniano kwestie współpracy między partiami tworzącymi sojusz podczas wyborów parlamentarnych i prezydenckich. Kluczową kwestią było również wysunięcie „drogą kompromisów, wzajemnych ustępstw i umów” wspólnego kandydata na stanowisko prezydenta. Został nim prezes „Narodowego Ruchu Kirgistanu”, ówczesny deputowany Zgromadzenia

---

¹¹ Б. Асманалиев, *Кыргызстан между двух огней*, в: *Центр близькосхідних досліджень. Новини Центральної Азії та Кавказу*, [Київ] 19 września 2002 r.; А. Петров, *О горе–реформаторах*, „Вечерний Бишкек”, [Бишкек] 11 marca 2003 r., № 44 (8220); Информационное агенство Кабар, [Бишкек] 14 stycznia 2004 r.

¹² kirg. „Кыргызстан элдик кыймылы”.

¹³ Оświadczenie prezesa „Narodowego Ruchu Kirgistanu” К. Bakijewa na konferencji prasowej w Biszkeku dnia 28 września 2004 r.

Ustawodawczego ŻK i były premier za czasów tragicznych wydarzeń w Aksy – Kurmanbek Bakijew¹⁴.

Pod koniec 2004 r. NRK zainicjowało jednocześnie wszystkich sił politycznych w republice. Wkrótce, pięć ruchów politycznych, planując wspólne wystąpienie w nadchodzących wyborach, utworzyło jeden związek polityczny – Forum Sił Politycznych Kirgistanu. Liderzy „Narodowego Ruchu Kirgistanu” – K. Bakijew, społeczno-politycznego ruchu „Ata-Żurt” (Ojczyzna) – Roza Otunbajewa, „Żany Bagyt” (Nowy Kierunek) – Muratbek Imanalijew, Narodowy Kongress Kirgistanu¹⁵ – Almazbek Atambajew i Związek Obywatelski „O uczciwe wybory” – Misir Aszyrkułow¹⁶ podpisali Memorandum „O porozumieniu i koordynacji działań na rzecz przeprowadzenia uczciwych, sprawiedliwych i transparentnych wyborów w Żogorku Kenez 27 lutego 2005 roku”. Wyrazili zgodę na „współpracę w dziedzinie monitoringu i oceny przestrzegania prawa przed i w trakcie wyborów parlamentarnych, przygotowywania ekspertyz i projektów ustaw, rozpowszechnienia obiektywnej informacji i kształtowania kultury politycznej wyborców, poparcia kandydatów na deputowanych ŻK, przygotowywania wspólnych oświadczeń i przeprowadzenia wspólnych akcji politycznych, a także prowadzenia otwartego dialogu między liderami”¹⁷.

---

¹⁴ К. Мамбетов, *Бакиева заносит влево?*, „Слово Кыргызстана”, [Бишкек] 30 września 2004 r., № 104 (21725); С. Чернов, *Бакиев объединяет оппозицию*, „Дело №”, [Бишкек] 27 maja 2004 r.; С. Жумагулов, Л. Сараласва, *Заявила о себе новая политическая сила*, „Общественный рейтинг”, [Бишкек] 18 listopada 2004 r., № 44 (216); Nadzwyczajne oświadczenie „Narodowego Ruchu Kirgistan” z dnia 17 grudnia 2004 r.; Platforma zjednoczenia sił politycznych „Narodowego Ruchu Kirgistan” z dnia 24 stycznia 2005 r.; *Курултай НДК поддержал К. Бакиева кандидатом на выборах президента*, „Res Publica”, [Бишкек] 25 maja 2005, № 23 (589); Интервью К. Бакиева: Оппозиция никаких переворотов не готовит, в: BBC, 22 grudnia 2004 r.

¹⁵ Jesienią 2001 r. cztery partie „Ata-Meken”, „Erkindik”, „El” i „Ar-Namys” stworzyły koalicję pod nazwą Narodowy Kongres Kirgistanu. Jej nominalnym liderem był odbywający wyrok więzienia F. Kułow.

¹⁶ Sekretarz Rady Bezpieczeństwa przy prezydencie i bliski przyjaciel rodziny Akajewów Misir Azyrkułow w dniu 19 maja 2004 r. założył Związek obywatelski „O uczciwe wybory”. Tydzień później prezydent zwolnił go ze stanowiska. Trzeba zauważyć, że gdy M. Aszyrkułow stał na czele Służby Narodowego Bezpieczeństwa aresztowani zostali F. Kułow i T. Turgunalijew. Pojawienie się nowej organizacji, w skład której weszli liderzy opozycji A. Madumarow, O. Tekebajew, E. Alijew – zastępujący F. Kułowa w partii „Ar-Namys”, wywołało więc wielkie zaskoczenie.

¹⁷ Меморандум о взаимопонимании, сотрудничестве и координации действий по проведению честных, справедливых и прозрачных выборов в Жогорку Кенеш Кыргызской Республики 27 февраля 2005 года, Бишкек 29 декабря 2004 г.

Szczególną cechą wyborów parlamentarnych 2005 r. było zjednoczenie opozycji w jeden polityczny blok oraz skupienie ludzi należących do elity, czy nawet kręgów byłej nomenklatury. Do „nieprzejednanej opozycji” dołączyli byli premier K. Bakijew, były minister spraw zagranicznych, ambasador w USA i Wielkiej Brytanii, przedstawiciel sekretarza generalnego ONZ do spraw konfliktu gruzińsko-abchazskiego R. Otunbajewa, były minister spraw zagranicznych M. Imanalijew, były minister bezpieczeństwa narodowego, kierownik Administracji Prezydenta, Sekretarz Rady Bezpieczeństwa M. Aszyrkułow. W opozycji aktywnie działały również organizacje pozarządowe (np. praw człowieka, Interbilim) utworzone jeszcze na początku lat 1990-tych przy solidnym wsparciu sponsorów międzynarodowych. Do tego amerykańskie organizacje demokratyczne, jak International Republican Institute i National Democratic Institute, według Alex Rodriguez, miały przygotowywać kandydatów opozycyjnych do wyborów¹⁸.

Sukces opozycji w większej mierze zależał od aktywności społeczeństwa. W sytuacji, gdy mimo widocznych sukcesów partiom władzy brakowało szerokiego autentycznego poparcia społecznego, uzyskanie względów elektoratu było jedynym wyjściem. Stąd wzywała ona naród do aktywnego uczestnictwa w wyborach. Konieczne stało się przekonanie opozycyjnie nastawionej do władzy ludności, by nie popierali tego, czy innego kandydata, lecz wystąpili całkowicie przeciw władzy. Stąd opozycja prowadziła aktywną pracę z ludnością, omawiała gorące kwestie, robiła wszystko co możliwe, by zapewnić sobie poparcie ludności. Duże znaczenie przypisywano działaniom w przestrzeni internetowej: wysyłanie e-maili, debaty na forach internetowych, udzielanie wywiadów. Zakładano własne strony internetowe (np. pod adresem www.unitedcoalition.org działało Forum Sił Politycznych Kirgistanu¹⁹), które informowały o naruszeniach prawa, kreowały negatywny wizerunek oponenta oraz promowały antyrządową pozycję.

Tworzono również, po raz pierwszy od czasów Komsomołu²⁰, młodzieżówki partyjne, jak na przykład „Kel-Kel”, młodzieżowe skrzydło

---

¹⁸ A. Rodriguez, *Creeping revolts alarm Moscow. Kyrgyzstan uprising has Russia nervous about tilt to West*, „Chicago Tribune”, 27 marca 2005 r., s. 1.

¹⁹ Oficjalna strona internetowa Forum Sił Politycznych Kirgistanu prowadziła swoją działalność kilka miesięcy. Po zmianie rządu administracyjna grupa UnitedCoalition.Org uznała swoją misję za spełnioną i z dniem 1 czerwca 2005 r. przestała pełnić funkcję oficjalnej strony opozycji.

²⁰ Komsomoł (Комсомо́л) lub Wszechzwiązkowy Leninowski Komunistyczny Związek Młodzieży był młodzieżowym zapleczem Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego.

„Ata-Žurt”. W przeważającej jednak mierze aktywność polityczna sprowadzała się do typowych dla kampanii wyborczej działań mobilizacyjnych. Organizowane były mityngi, demonstracje, akcje protestu. Żółtymi symbolami posługiwali się stronnicy ruchu „Ata-Žurt”, a pod różowymi flagami występował „Narodowy Ruch Kirgistanu”. W tym samym czasie liderzy związku byli ostrożni w kwestii wysunięcia jedyne go kandydata na prezydenta kraju. Według ich opinii wyznaczenie wspólnego lidera – kandydata na stanowisko prezydenta – przed wyborami parlamentarnymi było ryzykowne i mogło doprowadzić do rozbitcia opozycji. Punktem podstawowym przyjętej strategii stało się więc zjednoczenie wysiłków, by nie dopuścić do powstania prorządowego parlamentu²¹. Uzgodnienie strategii działań w wyborach prezydenckich natomiast odłożono na czas późniejszy.

Ugrupowania opozycyjne, choć podpisały memorandum o współpracy, podczas wyborów nie występowały jednak w szyku równie zwartym jak partia władzy. Trudności w prowadzeniu efektywnej kampanii wyborczej w skali kraju, która pozwalałaby opozycji przedstawić alternatywną względem władzy wizję jego rozwoju wynikały z powodów finansowych. Wiązały się one z rezygnacją z utworzenia wspólnego budżetu bloku opozycyjnego, który pozwalałaby tak zarządzać finansami, by trafiały one również do kandydatów najbardziej potrzebujących środków materialnych na prowadzenie kampanii²².

Wybory parlamentarne, w których przedmiotem rywalizacji było jedynie 75 miejsc, miały być decydujące zarówno dla życia politycznego stronników rządu, jak i opozycji. W pierwszej turze wyborów współzawodniczyło 389 z 425 pierwotnie zarejestrowanych kandydatów²³. Wśród niezarejestrowanych kandydatów było pięciu byłych dyplomatów. Uzasadnieniem dla odmowy ich rejestracji był cenzus domicylu przyznający możliwość startu w wyborach obywatelom zamieszkującym w Republice przynajmniej

---

²¹ Н. Кожомкулова, *Объединение оппозиции?*, „Общественный рейтинг”, [Бишкек] 30 grudnia 2004, № 50 (222), s. nlb; Ю. Сурин, *Выборы парламента Киргизии. Как попасть в Жогорку Кенеш или Акаевы против Желтых*, <http://www.stratagem.org/polittechnology.php?nws=ilv4t1989468480>, 20 października 2005 r.

²² Абдуразаков, *Год Петуха, или Выборный марафон*, „Акипресс”, [Бишкек] 4 lutego 2005 r.

²³ Dwudziestu trzech kandydatów wycofało swoje kandydatury, a rejestracja 12 była odwołana przed dniem wyborów. Jeden z kandydatów zginął przed dniem wyborów. W drugiej turze o 42 mandaty rywalizowało po dwóch kandydatów, którzy zebrali najwięcej głosów w pierwszej turze.

5 lat przed wysunięciem ich kandydatury. Takie nowatorskie rozwiązanie wykorzystane w stosunku do byłych ambasadorów było niespodziewane i utrudniało możliwość rywalizacji wyborczej dla kandydatów będących już ważnymi personami na scenie politycznej. Byli posłowie: Roza Otunbajewa (lider społeczno-politycznego ruchu „Ata-Žurt”), Medetkan Szerimkułow, Mambetżunus Abyłow, Usen Sydykow znani byli ze swych opozycyjnych poglądów. Wprowadzając „surowe” normy ustawodawcze władze uniemożliwiły im uczestnictwo w wyborach. Natomiast w wyborach uczestniczyły: córka Bermet, syn Ajdar oraz kilku krewnych żony prezydenta Kirgistanu A. Akajewa. Sytuację jeszcze bardziej zaogniło to, że Bermet Akajewa startowała z okręgu wyborczego Uniwersytet № 1, gdzie nie została dopuszczona do startu „lokomotywa kirgiskiej opozycji (jak nazwał ją A. Akajew)” – R. Otunbajewa²⁴.

Tabela

**Uczestnictwo partii politycznych w wyborach deputowanych Dżogorku Kenesz
Republiki Kirgiskiej 27 lutego 2005 r.**

№	Partii polityczne	A	B	C	D	E
1	2	3	4	5	6	7
1	Partia godności i sprawiedliwości „Ar-Namys”	5	4	3	3 (№ 1, 10, 56)	0
2	Socjaldemokratyczna Partia Kirgistanu	7	5	4	3 (№ 3, 59, 61, 64)	0

²⁴ R. Otunbajewa była zarejestrowana jako kandydat z okręgu wyborczego № 1 i została wyrejestrowana w ten sam dzień, w: *The Kyrgyz Republic Parliamentary Elections 27 February and 13 March 2005*. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, Warsaw, 20 maja 2000 r., s. 9–10; A. Жапаров, *Элчилер эми депутаттыка талапкер боло алат*, кара: Азаттык, Прага 13 października 2005 r.; С. Жумагулов, *Кыргызстан: бывшим дипломатам в депутаты путь «заказан»*, „Общественный рейтинг”, 9 grudnia 2004 r., № 47 (219). Kampanię wyborczą na południu Kirgistanu, który w przyszłości miał stać się zarzewiem „Tulipanowej rewolucji” analizował Ikboł Mirsajitow. Na południu, walka przebiegała między przedstawicielami partii prorządowych, bowiem wpływ opozycyjnych partii i ruchów był zredukowany do minimum. Dodać należy, iż ani opozycyjne, ani prorządowe partie nie miały realnego autorytetu wśród obywateli. Ludność podchodziła do nich nieufnie. Wśród partii opozycyjnych nie było klarownego programu wyjścia kraju z sytuacji kryzysowej, a prorządowe partie nie były popularne z powodu ich związków z rządzącą władzą. Jednak w przypadku wyborów proporcjonalnych zwycięstwo byłoby dane stronie opozycyjnej, podkreśla I. Mirsajitow. Patrz: A. Калет, *В Кыргызстане вместо Украины – 2004, на самом деле, делают Таджикистан – 1999...*, „Оазис”, [Москва] marzec 2005 r., № 1 (1), s. 3.

1	2	3	4	5	6	7
3	Republikańska Partia Kirgistanu «Adilet»	27	22	18	9 (№ 3, 10, 12, 13, 14, 19, 27, 35, 37, 40, 43, 46, 51, 54, 60, 62, 68, 74,)	3
4	Partia Polityczna Jedności i Rozwoju „Alga Kirgyzstan!”	26	26	25	8 (№ 4, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 17, 21, 22, 27, 28, 32, 37, 41, 47, 49, 51, 52, 58, 59, 61, 65, 72)	18
5	Partia Polityczna Komunistów Kirgistanu	7	2	5	2 (№ 5, 15, 23 55, 63)	0
6	Spółeczne zjednoczenie „Komunistyczna partia Kirgistanu”	7	4	2	2 (№ 6, 7)	0
7	Demokratyczna Partia Kobiet i Młodzieży Kirgistanu „Żany Kucz ²⁵ ”	2	2	1	1 (№ 74)	1
8	Partia polityczna „Partia zgody”	4	3	3	2 (№ 8, 69, 71)	0
9	Partia polityczna regionów Kirgistanu „Elet”	10	2	2	2 (№ 32, 71)	0
10	Partia Gospodarczego Odrodzenia Republiki Kirgiskiej	1	1	1	1 (№ 64)	0
11	Partia Polityczna „Żany Kirgyzstan”	35	1	0	0	0
12	Partia Odrodzenia Narodowego „Asaba”	40	0	0	0	0
13	Partia „Demokratyczny Ruch Kirgistanu”	50	0	0	0	0
14	Spółeczno-rolnicza (fermerska) Partia Polityczna	6	0	0	0	0
Ogółem		227	72	66	33	0

Legenda:

A – Liczba członków partii politycznych, którzy zostali nominowani przez zjazdy.

B – Liczba członków partii politycznych, którzy ubiegali się o rejestrację.

C – Liczba członków partii politycznych, umieszczonych na kartach do głosowania.

D – Liczba okręgów, z których wybierano przedstawicieli partii.

E – Liczba członków partii politycznych, którzy otrzymali mandat poselski.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Dane Centralnej Komisji do spraw przeprowadzenia Wyborów i Referendum; Постановление Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики от 26 марта 2005 года, № 59 „О регистрации депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики”.

Powszechnie były również, według T. Abdrajimowa, świadome naruszenia kodeksu wyborczego. Do głównych zaliczył wykorzystywanie

²⁵ kirg. „Жаны куч” – „Nowa siła”.

możliwości administracyjnych, nieprzestrzeganie zasady politycznej równowagi składu komisji wyborczych, brak odpowiednich warunków dla miejscowych obserwatorów, wreszcie zaangażowanie określonych środków masowej informacji, w tym również państwowych. Ponadto, trzeba zauważyć, że komisje wyborcze najniższego rzędu, a więc komisje obwodowe były uzależnione, i znajdowały się pod wpływem administracji państwowej. W głównej mierze pracowali w nich ludzie z państwowych lub samorządowych instytucji, te zaś łatwo poddawały się odgórnemu naciskowi²⁶. Kolejnym mankamentem były listy wyborców²⁷. Zamierzone lub przypadkowe niedokładności na listach dawały realne możliwości, z jednej strony, do manipulacji głosami wyborców, z drugiej – stawały się powodem niekończących się protestów. Problem w tym, że większość obywateli z wiejskich miejscowości, przenosząc się do miast, nie była wykreślana z ewidencji sporządzonej na podstawie poprzedniego miejsca zamieszkania. Powstawały problemy z precyzyjnym określeniem list studentów i doktorantów, bo władze uczelni często rejestrowały ich w miejscu studiów jedynie na okres kampanii wyborczej i wyborów²⁸.

W walce o władzę ustawodawczą opozycja poniosła klęskę. Sukces Białego Domu jednak, osiągnięty dzięki wzmocnionemu uciskowi aparatu państwowego przygotował grunt dla masowych aktów obywatelskiego nieposłuszeństwa. W rezultacie opozycja przejęła kontrolę nad poszczególnymi rejonami, zajęto budynek rządu, a rodzina Akajewych zmuszona była opuścić Kirgistan. W ten oto sposób zaszła radykalna zmiana władzy, której nie było w Kirgistanie na początku lat 90. Do władzy doszła opozycja.

Aktywizacja partii politycznych tak ze strony władzy, jak i opozycji oraz wykorzystywanie przez nich „nowych” dotychczas niestosowanych metod były nierozłączną częścią wydarzeń tzw. „Tulipanowej rewolucji”.

---

²⁶ Patrz: P. Есембаева, *Парламент придал Кодексу „О выборах” обратную силу*, „Общественный рейтинг”, [Бишкек] 20 stycznia 2005 r., № 2; International Election Observation Mission The OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIHR), the OSCE Parliamentary Assembly and the European Parliament deployed an International Election Observation Mission (IEOM). *Parliamentary Elections, The Kyrgyz Republic 27 February 2005, Statement of Preliminary Findings and Conclusion*, s. 5–6.

²⁷ Brak precyzji w kwestii list wyborców przedstawiał problem również w wyborach poprzednich. Wprowadzając wyborców na listę niedługo przed wyborami władze zapewniały sobie możliwość fałszerstw wyborczych.

²⁸ Patrz: Б. Захаров, *Мера ответственности – закон и совесть*, Интервью с председателем Центральной избирательной комиссии Т. Д. Абдраимовым, „Слово Кыргызстана”, [Бишкек] 7 czerwca 2005 r., № 58.

Tym razem salonowe gry polityczne uzupełniono działaniami, które miały doprowadzić do wytworzenia więzi z elektoratem. Tworzenie młodzieżówek, praca z ludźmi oraz aktywność w przestrzeni medialnej i internetowej stały się częścią praktyki politycznej. Wreszcie, sukcesem partii opozycyjnych było przełamanie apatii politycznej, wytworzenie przekonania o możliwości dokonania zmian oraz zaangażowanie (pasywne lub aktywne) całej społeczności w wydarzenia polityczne. Niemniej jednak, był to właściwie jedyny sukces, który w dodatku ograniczony był czasowo i nie przetrwał długo po „tulipanowej rewolucji”. Odgórnie tworzone wokół konkretnego lidera partii polityczne jedynie umiejętnie wykorzystywały negatywną integrację elektoratu oraz mobilizację społeczną. „Specjalizując” się w prowadzeniu polityki stosującej nietypowe, z punktu widzenia ustabilizowanej demokracji parlamentarnej, środki (mityngi, protesty i zakulisowe gry liderów) nie były w stanie prowadzić polityki reform opierającej się na strukturach państwa²⁹. Co więcej, kokietowanie elektoratu było działaniem na krótką metę, wspierającym się na chwilowej mobilizacji, bez instytucjonalizacji struktur. W ramach takiego mechanizmu, partie nie były strukturami trwałymi, wykonującymi swoje klasyczne funkcje, ale arbitralnymi, sztucznymi tworem, powoływanymi do wykonania konkretnych zadań. Po ich spełnieniu, sens ich istnienia najczęściej zniknął.

Summary

The activation of political parties, stimulated both by the authorities and opposition, and the use of ‘new’ methods that had not been used before, were an inseparable element of the events of the so-called ‘Tulip Revolution’. This time, the political games of the salon were supplemented by the activity aimed at establishing connections with the electorate. The establishment of youth organizations, working with people and active presence in the media and the Internet became an element of political practice. The ultimate success of the opposition parties was that they broke political apathy and stimulated the belief that changes can be achieved via the (passive or active) involvement of the entire community in political events. Yet this was virtually the only success which turned out to be only temporary and did not significantly outlive the ‘Tulip Revolution’.

---

²⁹ Podobną opinię przytacza kazachski politolog Nurbulat Masanow w: H. Масанов, *То, что произошло в Кыргызстане настоящая народная революция*, Gazeta elektroniczna „Навигатор”, <http://www.zhakiyanov.info/inner.php?menuid=12&show=4696>, 20 grudnia 2005 r.